

VANEMAHÜVITISE MÕJU SÜNDIMUSELE

Autor: Allan Puur, Eesti demograafia keskus, rahvastikuteaduse professor

Eestis makstakse lapsevanematele alates 2004. aastast vanemahüvitist, mille suurus sõltub varasemast tötötasust. Neile vanematele, kes enne lapse saamist ei töötanud või kelle tötötasu oli väga väike, makstakse hüvitist alampalgaga võrreldavas määras.

Vanemahüvitis annab vanematele – nii emadele kui isadele – võimaluse pärast lapse süüdi ajutiselt töötamisest loobuda või töökoormust vähendada, ilma et pere majanduslik toimetulek oluliselt halveneks. Alates 2018. aastast on vanemahüvitise süsteemi täiustatud, suurendades selle paindlikkust ja soodustades vanemahüvitise saamisega üheaegset töötamist.

Eesti vanemahüvitise süsteem paistab riikidevahelises võrdluses silma helduse poolest. Selle aluseks on hüvitise maksmine varasema tötötasuga võrdses mahus, hüvitise kõrge maksimummäär – praegu kolm keskmist tötötasu, alates 2026. aastast kaks

keskmist tötötasu – ja hüvitise maksmise pikk periood kuni lapse pooleteiseaastaseks saamiseni ehk vanuseni, millest alates pakuvad kohalikud omavalitsused peredele lapsehoiuteenust.

Vanemahüvitise süsteem loodi Eestis pärast seda, kui süüdimus oli 1990. aastatel järsult vähenenud ning püsinud aastaid väga madalal tasemel ilma selgete taastumise märkideta. Neis oludes oli vanemahüvitise keskne eesmärk toetada peresid laste saamisel majanduslikult, vähendades ajutise tööst loobumise kulu.

Analüüsid kinnitavad, et vanemahüvitis on avaldanud sündimusele positiivset mõju, mis väljendub alljärgnevas:¹

- Võimalusega säilitada enne eelmise lapse sündi välja teenitud vanemahüvitise suurus, kui aeg järjestikuste sündide vahel ei ületa 30 kuud (alates 2020. a 36 kuud), kaasnes esimese ja teise ning teise ja kolmanda sünni vahelise aja lühenemine 12% ja 15% võrra. See muutus pakkus vastukaalu esimese lapse saamise vanuse kasvule, mis vanemahüvitise süsteemi loomise järel pisut kiirenes, aidates peredel saada soovitud arvu lapsi.
- Vanemahüvitise süsteemiga kaasnes teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemine vastavalt 5,5 ja 3,7 protsendipunkti võrra. Arvestades, et enne vanemahüvitise süsteemi loomist sai Eestis teise lapse umbes 70% ühe lapse emadest ja kolmanda lapse kaks viiendikku kahe lapse emadest, tähendas muutus teiste sündide arvu kasvu hinnanguliselt 7,5% võrra ja kolmandate sündide arvu kasvu peaaegu kümnendiku võrra.
- Vanemahüvitise süsteemi loomisele reageerisid kõige tugevamini kõrgharitud, kelle seas oli nii sünnivahemike lühenemine kui ka teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemine enim märgatav. Samas suurenes laste sünni tõenäosus ka teistes rahvastikurühmades, sest vanemahüvitis aitas ka neil lapse saamisega seotud kulusid vähendada.

Kuigi Eesti vanemahüvitise süsteem on paljude riikidega võrreldes väga hea, leidub siiski võimalusi selle edasiseks täiustamiseks. Näiteks võib elukalliduse kiirel suurenemisel väljateenitud vanemahüvitis kaotada selle maksmise ajaks märgatava osa oma algsest väärtusest. See võib aga motiveerida peresid laste lühikeske vaheajaga saamisest loobuma. Kui taoline otsus tehakse küpsemas vanuses, ei pruugi järgmise lapse saamine alati õnnestuda. Kõnealust riski saaks vähendada, kui lisada süsteemi mehhanism, mis korrigeerib väljateenitud vanemahüvitise suurust elukalliduse kasvu korral inflatsioonimäära võrra. Koos mitme teise ettepanekuga süsteemi täiustamiseks soovitasid seda ka pered, kelle vanemahüvitise kasutamise kogemust hiljuti uuriti.²

¹ Puur, A., Abdullayev, S. (2024). Vanemahüvitis ja sündimus: Eesti vanemahüvitise 2004. a reformi analüüs. Tallinna Ülikool, Eesti demograafia keskus.

² Kallaste, E., Rentel, A., Kivi, L. (2024). Vanemahüvitist jaganud perede kogemused: kvalitatiivne uuring peredes, kus isa võttis jagatavat vanemahüvitist. Eesti Rakendusuuringu Keskus CentAR.